

Национальная библиотека
Республики Тыва
им. А.С. Пушкина

ТИИЛЕЛГЕ — ДАЙЫНЧЫ АЛДАР

КАЖАН-ДАА БАЛАЛБАС БАЙЫРЛАЛ-БИЛЕ!

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн.

№ 48 (15999) 1998 чылдың май 9, суббота * Ат салган шагы 2140 * Сагар өртээ 1 рубль 50 копейк.

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

ХУНДУЛУГ ШЕРИГ-ООЛ ДИЗИЖИКОВИЧ!
Биске эн-не эргим байырдал—Тиилелге хүнү-биле сеткилим ханызындан байыр чедирдим!
Бөгүн бистер өлгеннерин мурун чырыктылыг сеткил-биле мөгөйбашаан, бистин солдаттарывыстың маадырлыг чоруун болгаш тылга ажылдап турганның быжыг туруштуун сактыр бис. Ычан, 45 чылда, Тиилелгеже орукту бүгү улус-

Хүндүлүг Шериг-оол ДИЗИЖИКОВИЧ!
Бистин ада-чуртчуларывыска ыдыктыг Тиилелге хүнү-биле сеткилим ханызындан Силерге байыр чедирдим.
Бүгү улустун бо улуг байырларында Силерге быжыг кадыкшылды, амы-хууда аас-кежини бол-

Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржактын адынга Тиилелге хүнү-биле байыр чедирген телеграммалар Ю. Яровтан, Россия Федерациязының Төп сонгулда комиссиязының даргазы А. В. Иванченкодан, Татарстан

Хүндүлүг Ада-чуртун Улуг дайынын болгаш күш-ажылдыг хоочуннары, хүндүлүг чагыс чер-чурттулар! Бөгүн бистер чогувустун хой чидирге таваржып, улуг күженишкенин унаруп турган чаалап алгавы — Улуг Тиилелгениң 53 чыл оюн байырлап турар бис. Бо хунда ханы хүндүкел, ажык өөрүп четтиришкени-биле Төрөөн чуртувустун өстүг болгаш хамаарышпас чоруун, тайбын амыралды хандырган бүгү-ле хоочуннарывыска мөгөер бис. Чонун сактышкыныга хостала болгаш тиилелге дээш кончуг улуг дайыга амы-тынны харам чокка берген Ада-чуртувустун оолдар, кыстары мөгөде чурттап арттар.

Май 9 — бистерниң кижги бурзуунга эн-не эргим, чүрекке чок, өөрүшкүнү болгаш муңгаралды байырдалым.
Тывадан фронтка чоруткан дайышчыларже хой-кежи чагыс келбээ. Дайыштын талыгар оруктарында Тожудан дөрт алышка Моаглаттар, Сосновкадан дөрт Кудрявцевтер, Тувандан үш-үш Дорониннер болгаш Понсовтар, Чербилден чеди Си-

ТЕЛЕГРАММА

Хүндүлүг мээң чагыс чер-чуртуларым!
Ада-чуртун Улуг дайыныга тиилелгениң 53 чыл ою — байырдал-биле чуректин ханызындан шунтуурга тайбын чедирип тур мэн. Тайбын дээрни болгаш республиканың сайзыралыгча улашкан ажыл-иштерге база өг-бүдүлүгү чаалап чорукту күзелим. Бо хунда дайын додунга маадырлыгы-биле амы-тынны берген дайышчыларга чавыс мөгөйбашаан.

маковтар... Минометчик Шумов алышкылар өшпес алдарга бүргеткен, ол ышкын бодунун танкызынга маадырлыгы-биле өртөнүп өтүп Михаил Бухтуев, артиллерист Николай Макаренко олар Совет Эвилелиниң Маадырлары атка төлөттилер.
Ада-чуртун Улуг дайынын тогузунга тыва эки турачылар балдыбес исти арттырганнар. Оларын дыкка хойу маадырлыгы-биле мөгөер бис.

тура-соруунун күжү-база чагыс эп-сеткилдин ажыткан. Бистин бо хүнеривисте-даа өндүр улуг Россияны, катан чаартышкынынга олар дузалаар дээрзинге бүзүрээр мен.
Силерге кадыкшылды, бистин чуртувустун чаагай чоруу дээш тайбынны база чедишкенин ажылдаарынарны күзедим.

Россияның Президентизи **Б. Н. ЕЛЬЦИН.**
гаш Төрөөн чуртун чаагай чоруу дээш чогаадыкчы чаа-чаа чедишкенин күзедим.
Россия Федерациязының Чазак Даргазы **С. КИРИЕНКО.**
1998 чылдың Май 9.

Республиканың Президентизи **М. Ш. Шаймиевтен, В. Семенченкодан** болгаш өскелерден-даа келгилээн. Байыр чедирген телеграммалар уламчылавышаан.

эрткен оруунар төлөтпүг үлөгер болган. Оюң уламында чуртта бөгүнүг тургустунган бергелери бис база ажык эртер ужуруг бис.
Хүндүлүг хоочуннар! Май 9-тун хүнү — хүнү-даа мурунда силерниң байырларыңар болур. Бөгүн силерге мөгөйбашаан, сагыш-сеткиливи ханызындан ал-боттарыңарга болгаш өг-бүдүлүгүңерге аас-кежини, өөрүшкүнү, кадыкшылды, узуң назынны күзелим. Бистен чавыс мөгөйшкенин хулэп ап көрүңер. Тиилелгениң байырлары-биле, хүндүлүг чагыс чер-чурттулар!

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ДЭЭДИ ХУРАЛЫ (ПАРЛАМЕНТИЗИ).

чөөн. Танкының механик-башкарыкчыы Чүргүй-оол Хомушку болгаш эскадрон командири Кемп-оол Тулуш олар базала Совет Эвилелиниң Маадырлары болган.
Бистер бөгүн дайынын хоочуннарынга, Тиилелге дээш кара кымыл ажылдап чорайнарга курак чедир мөгөер бис. А бөгүндө силер бистерин аравыста калды-кожа чурттап, чыгыс сагыш салышкыны болгаш кичээңгейин төвүнде силер Назы-харындар улагаткан-даа болза, бистерни күш-ажылда, борселерин айың эргинге өөрдүп чор силер. Силерге быжыг кадыкшылды, узуң назын улам чөдөңгити болзун, бистин эргим хоочуннарымы! Силерге, ажы-төлүңерге аас-кежини күзелим!
К. МОНГУШ.
РФ-тиң Президентизииниң ТР-де бүрүн эргелиг төлөзүн.

ШКОЛА АМЫДЫРАЛЫ

Чоокта чаа Барым-Хемчик кожунун болгаш Ак-Доврак хоорайның тыва дыл болгаш литература башкылары «Тыва литератураның хөгжүдээзини угландырышкылары» деп темалыг семинарны эрттирген.
Тыва чогаал кадыкшылдыг кот-кол темаларны чырыдып турары, чогаалдыг бижириниң аргалары, чогаалдыгы анализтеери дээш кышкыл айтырылгала башкылар арга-дуркулгазын солчуп, дыңдадыларны кылган, Оон аягыда чогаалдыг Константин Тоюн дугайында, оон чогаалыңга хамаарыштыр солун чугааны башкылар кылган. Аңаа чогаалчыны думазы хоочун башкы Долума Салчаковна Тондешева сактышкын кылды. Константин Тоюн дугайында дыкка хой солун чүдүлдерин чугаалап берген.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИНИ

ЭРГИМ ХООЧУННАР, АДА-ЧУРТУН УЛУГ ДАЙЫНЫНЫҢ ФРОНТУЛАРЫ, ТЫЛДЫҢ ИШЧИЛЕРИ!
Эн-не коргунчуг болгаш кадыг-дошкун дайынын сөөлү боолаашкыны чаңгаланып эрткен ол май хүнүнден бээр 53 чыл эрткен бо. Силерниң салгалыңарга таварышкы улуг шыгалданы алдарлыгы-биле шыдажып эрткен силер. Бистин амыралывыска чүү-даа өскерилзе, бистин чуртувуска болгаш бүгү делегейге кандыг-даа болушкуннар болу берзе силерниң уругларыңарын, уругларыңарнын уругларыңарын болгаш дараазында бүгү салгалдарның силерниң маадырлыг чоруунарын мурунуга мөгөйшкенин база кызыгаар чок хүндүткели силерге, тиилекчилерге, хамаарылгазы өскерилбес.
Силерниң дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чоруунар өндүр патриотизмин болгаш чонунга ак сеткилдиг бараан болурунун үлөгер-чижээ болуп тыва улустун, республиканың чурттакчы бүрүзүнүн чаагай сагыш-сеткилинге мөгөзү-биле арттар.
Тиилелге хүнү — байырлап-дыр, оон ыдыкшылдыгыга кым-даа дадалгалавас болгаш кижиги төрөлгенин төөгүзүндө эн-не хой хан төгүүшкүнүг дайыны доктаадып шыдаан маадырлыг кижилер болур силер дээш ону чылдың-на улуг чоргаарал-биле байырлап турар бис.
Эргим хоочуннар! Өндүр улуг байырлап — ТИИЛЕЛГЕ ХҮНҮ-БИЛЕ силерге байыр чедирдим!
Силерге сергек сеткил-хөөнү, кадыкшылды, чаагай өктөрелди болгаш узун назынны күзедим!
ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ Ш. ООРЖАК.

Василий БАЛЧИЙ-ООЛДУҢ плакады.

МААДЫРНЫҢ СЫЛДЫЗЫ

Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Намгаевич ЧҮРГҮЙ-ООЛ бо чылдын май 5-те 80 харлаар турган.

Кижиги өрелдиге күш уялды. Ада-иштен төг кээп төртүтүгүн дөрт кижик бис. Улу-убуныңа Ке-дээр Ол Совет Эвилелиниң Маадыры — Хомушку Намгаевич Чүргүй-оолдун баштайгы ынакшылдыг кадыгы. Авам, ачамның аугаала биле алырга, мен чапырмыда чаа төртүтүгүн чапырмыда, үбү-Пок Кызылдада каттышкан школамыңа өөргөн доруктап дээр.
Биз чыл амкада авам — Этноне Чинжит мурун сиргелде чаа бөзөгө Чондуй дээр дээр аламын өөндө турар болган.
— Дунматарың сени сагынаган авам база сураткан турар болду чүрүм. Ам аламын — деп авам ээрешкен.
— Чаярыңче даялашып мени — дээр, үрүмү делди төшкүң. Ам сениң кандай, кып кончук ээрешкен, айттың элейтин чырыкшын.
Авам биле авам дараазында чылым үрүмү амын дээр чөбө бергенер. База-да уруу үлдү

көрбөс, улуг тывар болган. Уруунга авам ужур-чөвүң чыгаалап, угалдың шак болган. Оон уруу ортаң.
— Дайыңга үдөн каан тунжым бар ону манап алган чөдө бээр мен — деп тунжым каан. Чугаа шунтираң болган кыска болган.
Бир-ле чайын Сувактың хемчин үнү — галып каан хөвиз деп, эдерге — хөк, баазарга — кү, чиниң богаан үе.
Ичин аламыска өзүм дөй болган. Авам, ачам: «Убаң, чөстөң келген дийин менээ — деп чиниңдер кыфеталар бөөкү турганын — дүүңүг дег чарт сактың ор мен.
Ор 1945 чыл үзеп боор. Келген чөстөмни төрөдериң: — Дайыңга чоран кижиги дийин хүндүлөп, сувай койбу догдөргөш, суму чоңун чыңдырганың утпаан мен.
Убаң биле чөстөм ынак келген, аламыска он аяктыг хонгал. Төзөң хай кончуг, төзөң үлүзү эргим, дараазың оларга изиг чүрөөм ханызын-

Хомушкуевич Чүргүй-оол аламын төзөң чөри О-Шына суурда хомур складиңды эргелекчи болуп аякылдып чурттап чор. Оларның эң хөйнери Та-ара ам кобалдыгы Хову-Аксында (Чеди-Хөл кожуни) башкылап ажылап, чурттап турар. Анатолий, Иван, Тамара — алышкылар (убамның уруглары) кай-кызыда дөрт-беш ажы-төлдөлдү.
Убаң Көктүн өскөн чөри Амбын ноянар чурту, авралдыг «дооразындан хөп-көөрге, төргү хээлгик Самгалдайга» чөстөм. Совет Эвилелиниң маадыры Хомушку Намгаевич Чүргүй-оол-биле кады 1950 чылдан үзүндө ажылдап, чурттап келгери 1957 чылда аар аарыга тазарышкан Самгалдайга мөчү-Совет Эвилелиниң Маадыры Чүргүй-оол-биле ат-буле аякылдан чораш, айылда-хөп чөп билеп.
Чөстөм биле угбамның ыдыктыг хөөрүңге хире-хире келген, чөре чедир мөгөйбаш чоруп чынылгыч мен, Чү-дө, оларның чурттап чораш, оларның өзү болгаш.
Өлөт ЧИНМИТ
Тес-Хем.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

Апрель төңүзүндө Челябинск хоорайга 1980-81 чылдарда төртүтүгүн оолдар аразына Россияның бирги чөри дээш кикбоксинг маргылдаазы болуп эрткен.

ТЫВА ООЛ—РОССИЯ ЧЕМПИОНУ
Аңаа 250 ажыг спортчулар чурттан акгы-акгы булуңураңдан киришкен. Олар кикбоксингтин эң кадыг хөйнери мөорейлешкен. Бистин Тываны кикбоксер Аликбек Монгуш биле төрөлдүг чөргөңүг дөдөңгө-биле өөрдүп, спорт-биле салым-чолун холбаттырды, тура-сорукуг оол бооп ол өзүп келген. «Эки атың эң хөй, эки кижиге хөй хөй» дийкир дег, Челябинскиниң тренерлери, башкылары боттарың хоорайның күш-культура академиязынга өөренерин аңаа сүмөлзөң. Улуг спортке орукту ажыт-чырың алаан. Бичалза-даа Аликбек милицияны дээди школамыңа өөренер күзелим оларга тайылбырлап, В. Ямаа Россияның шлин-дек командазының келгүчү-нөрү кылдыр шунтирген. Даян САЛЧАК.

УФАЖЕ АБТТАНЫШКАН

Бо чылдың май 9-12 хүнеринде Россияның кубогу дээш кикбоксинг маргылдаазы Уфа хоорайга болуп эртер. Оң тиилекчилери сентябрь айда Турцияга болур Европа кубогу дээш демилгес кырып, Тывадан Уфаже делегей чөргөлдү спорт мастери Сергей Куулар (Өвүр-кожуун), тренер С. Д. С. Монгуш олар абт-танышкан.

ҮНҮ ЧӨК МӨГӨЛЕР ЧЕМПИОНАДЫ

Апрель 26-29 хүнеринде Москва чоотунда Зеленоград хоорайга үнү чоктарың улуг улус аразыга хостуг хурхусе Россия чемпионады өрткен. Аңаа Кызылда үнү чок уруглар школазыны өөреникчилери эки түд-көлдөргө күрөшкөн. 50 килограммга Эртине Оюн, 54-ке Ектор Ямаа Россия чемпионары болганар. А Айдыс Салчак (58 кг) биле Гриша Валчымаа (50 кг) ийги-үшкү чөрлөри элээн. Алды, мөңгү медалдыг эдилекчилери Э. Оюн биле В. Ямаа Россияны шлин-дек командазының келгүчү-нөрү кылдыр шунтирген. Даян САЛЧАК.

УЖУДУКЧУЛАР ЫРЫН БАДЫРА КААВЫТ

(Төнүзү, Эгес 2-ги арында)
 — Мени шууг-ла истребитель кабиндыгын үндүр сеп элеккеди эле болсо, Хунан-оол өлкөсүнө сал-ла хомудан сепкили то каакан...
 — Ам канчаар дээр сен, мекээ бергени конугу апарды. Бу курсанттарын агаарже көдүрүп үнөр үеи келди. Кыдысый командиниң кымы улам доорайтаан. Ону өмчиден шууг үндүрбестей бердилер. Эгесинде өмчиден чөпшөрдөй алгаш аэродромга дооран чедип хэп, курсанттарга кичи чөлдөр бөзүн эрттиржиш турдуу — деп, Чимит эжинге даянаткан.
 Хунан-оол Черыгорскиде артып калган шитериниң дугайык даянаткан. Көзү Чимит сөзүнүн бажиңге Хунан-оолду ча даштуу биле таанымакта келген. Ол узуу дурт-снның, бедик кырмаң хайыгы, улуз карастарык, дыдырашмаар кара чашты, чугаакан Гаяя Черногорскиде оолдардан оларныкы кадайларына чагаалары бадылактары эккеген. Оолдар чагаанында жулунуу кертип кырмаңда келген, чүгө кайнар деп чүве бидинмес деп бизжон болган. Ие, ол шериг чажында болбай.
 Көзү Чимит сөзүнүн бажиңге Хунан-оолду ча даштуу биле таанымакта келген. Ол узуу дурт-снның, бедик кырмаң хайыгы, улуз карастарык, дыдырашмаар кара чашты, чугаакан Гаяя Черногорскиде оолдардан оларныкы кадайларына чагаалары бадылактары эккеген. Оолдар чагаанында жулунуу кертип кырмаңда келген, чүгө кайнар деп чүве бидинмес деп бизжон болган. Ие, ол шериг чажында болбай.

КӨЖЭЭ-ИЕ
 Пискарёво хөөрүнгө Савичева Таняның Сактышынын демделесин Калбак дашта оюп турган. Улай шуушкан чоңун чалгыт. Кадагалал сийлбөн болду.
 Улуг-Хемниң агымы-ла. Качыгдалдың аялгасы Кайбын тура чагылаан. Ийи карак чажын төксен. Ие, чаштар чуруун аскаң. Качыгдалдың аялгасы Кайбын тура чагылаан. Ийи карак чажын төксен. Ие, чаштар чуруун аскаң.
 Хан-дамыр түдүш болган. Чөтөк туткан кара хөпиги. Хайыралың эргим бери — Чөвөгө чөрдө көзүңгө: «Өртүгү дайын болбазын!» — деп, Фриц ис чок хуютканкаң.
 Тайбың өзүп турган суурниң. Танаа онгар — тамы болгон. Ортугу сугту турган черде Одуруглай чөвөгө салган.
 Савичева Таняның Сактышынын демделесин Калбак дашта оюп турган. Кадагалал сийлбөн болду.
 Качыгдалдың аялгасы Кайбын тура чагылаан. Ийи карак чажын төксен. Ие, чаштар чуруун аскаң.
 Чөтөк туткан кара хөпиги. Чөвөгө чөрдө көзүңгө: «Өртүгү дайын болбазын!» — деп, Фриц ис чок хуютканкаң.
 Орун чөчкө сөглөңгө ышкыш.

Сарра КУУЛАР.

КӨДЭЭ ОГЛУ
 Актын оглу кедек Ооржак Аастыга азын өлбөс. С. Суруң-оол.
 Нөк-нөк даглар ортузундан Чүгүрүктү мунуп чорашың. Коңпа орум изеттиң. Эмдик, чажын андөвөс мен. Хонаш багбас коданчың. Шуулуктерим бижи чорашың. Эки чоңум кулу боор мен. Ыт дег, Көдээ черден ыраваан мен.
 Хоорайлар кезеңимде Амгы шагын аяныңдан. Хөндүм калыр кижи чордум. Ионга бакым өзөрдөп, Көскү-хрээм ышкыманалыр.
 Сылдыс-биле таакпылаңыр Сыннар кырын дүйөй бээр мен. Араганың аагың көргөш, Аржаан суумну сакты бээр мен.
 Дундук өттүр айың көрүп, Ырың шулүүм сомалаң мен. Ыгалаң чап кавай, чөртөң. Дүңелерде кургагалаң мен.
 Опей ирпын аяныңдан Ары. Овур аразыңа. Шуулуктерим тыныш алган, Орөгелиң өмдөн ыр... Ангың оглу кедек Ооржак Чүңкөр санай тарай берген. Араарга ижинге бээр.

МАДОННА
 Торгу халат сымырылгаш, бутта барды. Тоолзуг чараш хөвир-сннык көстүп келди. Дээринч мөңгө чырыткызы төгерик ай Деңиз чырыан өжүр дөңзиг багылап тур.
 Маны даштан сийлиб кылган онза чараш Мадоннаны чалым шамдага кайгар чордум. Бөлөй өгө өзүп көлөн чөрим кызын. Бөгүн көргөш, Мадоннаны уттулкан мен.
 Николай ООРЖАК.
 Өвүр кожуң. Апрель, 1998 ч.

САГЫШ ЫШКАШ БОЛГАН БОЛЗА
 Устүү черге соңгуп алып Улееринг, сөзү чагыс. Улуз чоңга барган болур Улуртук дагга болза. Эрге-хоюлуу, төрө хөрөң. Эңизинге кидер билер. Эжин алып кырган чоңга. Этинг-ээлек дагга болза. Саарыгалыгы үе-шагың. Сандаратпайн баштап орап. Салган соруу күсөттөңер. Сагыш ышкыш дагга болза. Амдырал доктар-моокаа. Ала-чуртка турбасын дөңп. Араат-чоңга сүмө кадар. Ажык-таңа дагга болза. Мартын САНДАЙ-ООЛ. Арат.
 Чаа ыры

КУРУДУМ
 Сөзү болгаш аялгазы Эрес-оол ООРЖАКТЫМ.
 Ашап-мөшөн чоруурдум ээй, Ап-ла чоруур хуеашым оой. Аражы, көпөк хоулуксаалы ээй, Амдынын-ла курудуму оой.
 Хуеашыр-ла аптаптын баар ээй, Хуең каткан курудуму оой. Ырак-узак оруктарга ээй, Ыкыаштыг чөмүн чүве оой.
 Аһың, алам саптам келген ээй, Ак-ла сүттен кылар чөмүн оой. Айда, чылда баксыравас ээй, Аштатпас-ла курудуму оой.

Сөзү болгаш аялгазы Эрес-оол ООРЖАКТЫМ.

Аң-нап, мек-мек чо-руу рум-да ээй.
 Ап-ла чо-руу рум-да ээй.
 Аар-жыг, көк-пек хо-пук саз-дөг ээй.
 Ам-дан, чоң-ла, чоң-ла, чоң-ла, чоң-ла, ээй!

доозулду? — деп, Чимит айттыган.
 — Гаяя Тываже чөдип келирин аазды — деп, Хунан-оол хараылаан. Ол шериг-фельдер Галина Глазкова деп уруг-биле таныжып калып, харылаазы элзон кылынык берген турган. Хунан-оол ревешериге көлөр мурунда, Мөңүң-Тайга-а дуртуктуг турган. Оозу харины кыс уруг-лаа божуп алган, ол кызын арта-ла До-лорес деп испан ат-биле адап алган. Ыччалаа-даа Хунан-оолдун өг-бүлө тудуу, бадылажып четкилзон душ-туу уруун божкан соонда, үр болбайн чок апарган. Ор-та Хунан-оол дыка-ла хому-даар чораш.
 — Гаяя Дорелост азырап өстүрүп шыдаар мен дээр кижик чөрдү деп, Хунан-оол эжинге чугалаан. — Чө, харын, чоңуй бээр болза, аякыраб-ла чүве-дир-деп, Чимит эжин дөңзөг.
УДАВАЙН Хунан-оолдун чаа душтуу Кызылга че-дик келген. Ол узуу дурт-снның, бедик кырмаң хайыгы, улуз карастарык, дыдырашмаар кара чашты, чугаакан Гаяя Черногорскиде оолдардан оларныкы кадайларына чагаалары бадылактары эккеген. Оолдар чагаанында жулунуу кертип кырмаңда келген, чүгө кайнар деп чүве бидинмес деп бизжон болган. Ие, ол шериг чажында болбай.
 Көзү Чимит сөзүнүн бажиңге Хунан-оолду ча даштуу биле таанымакта келген. Ол узуу дурт-снның, бедик кырмаң хайыгы, улуз карастарык, дыдырашмаар кара чашты, чугаакан Гаяя Черногорскиде оолдардан оларныкы кадайларына чагаалары бадылактары эккеген. Оолдар чагаанында жулунуу кертип кырмаңда келген, чүгө кайнар деп чүве бидинмес деп бизжон болган. Ие, ол шериг чажында болбай.
 Көзү Чимит сөзүнүн бажиңге Хунан-оолду ча даштуу биле таанымакта келген. Ол узуу дурт-снның, бедик кырмаң хайыгы, улуз карастарык, дыдырашмаар кара чашты, чугаакан Гаяя Черногорскиде оолдардан оларныкы кадайларына чагаалары бадылактары эккеген. Оолдар чагаанында жулунуу кертип кырмаңда келген, чүгө кайнар деп чүве бидинмес деп бизжон болган. Ие, ол шериг чажында болбай.

ХАРТАА ЧЫНЫҢ ӨЛҮМҮНҮҢ ЧАЖЫДЫ
 Бо хүшерде бистер фашист Германияны чыла шап-кадан бээр 53 чыл оон демделес эрттирип турар бис. Ийни делегей дайынның доозуганындан бээр чартык чус чыл ажы үе эрте берген-да болза, оң сорбузу кижилерестеңин чүрөңө саргы, дайын-чааның котаралың, өлүм-чидиниң, хан-чинниң дугайында сактышык болуп артып калган.
 Дайын биле өлүм кажан кезээде кады. Ылаңгыра бежен ажыг чып бурнагар доозуган дайын хой-хөй кижилерин амы-тынш алгаш болган. Гилеттеринге-даа, тилек-дөөгө даа хаанар-даа хөй. Дайын дугайында хөй-ле номнар бижиттиңер, хөй-ле кино-чурчурлар тыртыртыңар. Ол бүгүдө хөй-ле өлүмүкүрген бис. А чоңум дайын-чааның салым-чолун шунтирлеп турган кижилерин амы дараалык сөөлү хонугтары, тодарайлаарга, өлүмү кадың азымы болганмы? Маңа кысказы-биле Германияныкы дээди удуштукчузу Гитлерниң калдык азымы төгү документтеринге дайны, сайгарып көрөзү.
ГИТЛЕР Адольф (шын фамилиясы Шпильгрюбер) (1889 — 1945) — Национал-социалистик партияның хар-таачысы, 1933-1945 чылдарда герман курунеин баштыгы.
 1945 чылдың апрельде эвилелдикти шериглер Германияны чыла чабышыкыны доозуп турган. Гитлерниң амьдыралык идеязы — арий нацизм делегей тергилдениң идеязы буурап калган.
 Фюреринг сөөлү хонугтарының кыска хрониказы.
Апрель 26. Совет шериглер Берлинниң дорттүң үжүн ээлеп алгашкан, ыңчал-за-даа Гитлер калды-бир чүгүле ам-даа бузурвишпаан. Ол империя манси-лярияны алаңда 8 метр хамыда ийи каят бункерде дүвүр-биле меделер ма-лай отурап. Көзгөңүлгө бергенде, 9-ку болган 12-чи армия найсылалык хостаар шийаз чок дээр билдине берген. Гитлер-биле кады бункерге Ева Браун, Геб-бельс өг-бүлө-биле, чинчи-ле штабның начальниги Кребс, секретарьлар, альян-тантылар, камгалачы-лар турганнар. Чин-гине штабның өшине-риниң херешлениши-ле алырга, ол үдө Гит-лер чарыкчыг байдалга турган; арай деп-ле кылаш-таар, буттары сөөртүчкөн. Бут кырыга деп-дан турар. Солгай холу билдинмес, оң

кылыңге база дүвүрөңгиг апарган. Ол арай дирелгип орап аар хөөнөрин чабы-рылдырып орадалгаш, эштериниң өрөөлөгө үезин-де таваржып турганы кат-тарыңгыч болушкунарын хөбөр берген. Ылаңгыра орус дылга арай хирелгип Енаак бо-ла каттарыңгыч байдалга таваржы берген турар. Сто-лованга-даа, шыкыны корум-чурумунг, полигонга-даа бо-ла улусту каттырты берген турар. Улус каттыржы шаг болуп турду, оң чырың бо-ло чыгыш дивес, тоомча чок көрүп турар, чаптанчыг чаныг турган.
 Оон соонда Енаак биле Хо-пудан элзон үр-ле чагаа келбестез. Оларныкы кадай-лары Чимит командирен хуниң чыгы айтыржы, дү-вүрөп чоруу турганнар. Ыр-ле хун Чимит элзон биле чы-рыбы кичил эрттирип турда, Хунан-оол арында өөрүшүк чайнаан кире маняп келген.
 — Бо-дур, конуг эр-лерден ам-на чагаа — дээр, Хунан-оол бугу класска ча-гылаандыр алгырган.
 Хопуяның холунг ужу-биле бизжон хөй эвес сөстүг чагаанында оларныкы фрон-туда байдалы бидинне бер-ген. Оларны барыны чүкө октапкан. Фронт шугуму ырай берген, чүгө чүкү сөөртүр даалга күсөдип ту-рары олар даянаткан.
 «Хөй-ле кызып-кызып шу-р-ган бис, арай шериг чажында турган дээр бис, дайын-чүкө ирелдеп өлүмүкүргөн бис, хомуудан илдереткен болган. Хопуяның хомуду п-рары чөп. Ол шууг-ла дай-ынын бөлүгөжишкенин-рин шүүргөдө кирпете-ринге белең кижиле болгай. Ыр каттап улуг маневриң өөрөдиле үезинде Хопуя «дайының аэродромун» шууг-ла эсулуг дайын шө-лүдө дег, шүүргөдөш чы-дыпкан. Шууг алдырар деп чок. Ону арай деп истреби-тель-биле бакым доозуп эк-келген мен — деп, Хунан-оол сактып чугалаан.
ООН СОНДА оолдардан база каттап чагаа-медээ келбестез. Ылаң тур-да, чөң чүкө Япония-биле дайын өгөйл берген. Барыны чүкө дайын төймөй чы-дырды-ла, совет шериглер-ини кол-кол кескетири чөң чүкө мөөнеттине берген. Элең болганда, Енаак биле Хоупудан чагаа чөпиг кел-ген. «Ам бис чөң чүкө октапты. База-ла чүкү сөөр-түп, балыгланган улус гос-питальдарга дажжылап тур бис. Акыл мында кызыг-кый чок-тур. Ыр даалганы күсөткөш келирге, өске даалга маняп чыдар. Даас-көрүшкүндөн олар Адольф Гитлерниң база Ева Браунун артыкчылар дээриниң үндөзүннриң бе-рип турган. Ындыга-да бол-за фюреринг-даа, оң ынак-шааны херезеңиниң-даа элзон каш оларга дөмөй кижилер турган дээр бил-дингир. Ылаңган совет шериг-эрге-чагырга эй хышма-чалыг ителге шичилелди чөрдүрүн күзөп турган.
 Орден кижилер чыдар ба-жиңге эккеген эр кижиниң мага-боду ылаң-ла, Гитлер-биле дээрин ам-даа шичилекчилерин дүвүредип турар. Бо херектиң байдал-дарыны дугайында олар-гаал турары-биле «даап болуп көргөн» Гитлерниң кады Ева Браунга хамаар-жыр херезеңгип кийиниң ма-га-бодун чазып көргөн.
 База-ла назы-харын тур-гузары берге болган; 30—40 хар аразы, Узуу — 150 см хире.
 Өлүг мага-ботту база чүг-ле адакты чаак сөөгүңүң ал-дын көвүргүжүгеңи-биле дөмөйлөшүриң болур.
 Ылаңга-даа өлүмүң оон өске чылдагыңары база турган: «аас иштинде ча-рылган шил ампута бар-заа мага-боттан миңалдын айыг чыды көз турган-лаа болза, хөрөг клеткаларында бузундуан балыг истери база 6 бичин демир бузунду-лар тындалган.
 Гитлер база Браунунд артыкчыларыны шичиле-лин совет сүзмөсүнө эки-сөөрттери болган паолопа-натомнар чорулуп турган; бөтүн оларныкы шунтузунун өлгөни-биле Гитлерниң ма-га-бодунд артыкчылынын салым-чолу калды болганын билит алыры берге (барык-ла болдумс). Дайын үе-зинде 1-ги Белорусс фронту-зунга озулдурукчулук турган чогаалчы Елена Ржевская «Была война» деп номуна Гитлер биле Браунунд ма-га-бодунд артыкчыларыны Мос-кваше чоругсан деп бижип турар. Ылаңга-даа оон му-рунчагы СССР-де оларныкы ишиг тил ары-кымага-даа болдулаан.

ТӨӨГҮ ДОКУМЕНТИЗДЕН
 дайынның ТУТТУРГАНЫ
 Дайын... Ону менден айтырбаар — утту-ган мен, Бузурер, ут-туган мен, уттуган мен, уттуган мен... Билдирер бе, уттуган мен!
 Чок, ылыгды эвес... Чө-гел төндү. Шавар хал-дашыңга өлүмчө ут-куштур черлисиң кийги-биле маняп бар чоруу-оруму ам-даа төймөзөн.
 Мээң эштерим дүңүн на-раманьыңга өтүзүп чыт-кеш, өрпөк көлбөзүнөр. Ыр-жым черде доскуул база манавышап, ол-ла хөзөң. Чаа-ла чачыг тапкы хөзөң-жин тыртып орган экин-чин чыгышкың соонда караан дуглап, төнтү берген шойндүлериң де-дир эпейт кир сукшак, кайы ырактыа чаштай берген оң талакы холуг дилеп, ыглылашкан үгөп, тылпайн чор мен.
 Үе эртен. Энам-өөрүм, амам-ачам чанын-да бол, сагыша алыр, дүңү улуз чыда, ай ыш-кыш улуг көстүр афган дөрлөңиң сылдыстаарың көрүп алган, көкүрү бер-ген өөрүмүң, хилиңкөт-көт өдүрткен снайпер кыстың бакым үзе кескен, чажың-биле адагашна ораап каарга, хатка ол-бо чайганы турганын дү-жек берген, кысыңгыг алгы-кышың-биле тура халып келген, сыртым адаанче холум сүп, ок-боо дилээр-дир мен.
 Дуу-ла ол ыштар ар-тында, төй ындадан дай-ының боозу адар ирги бе деп сезилген, ак-көк дөрдөн, ырмак, чыгыг, сылдыстат чөчкөздөн, чай-сыл дайын халдазың кара кезээде бо дайыг, чыстышыкың, өлүм маняп чоруур каралыг кижиле чаа мен мен. Чалың на-зының чараш чылдарың чурттап эртпейн чыда, элекке-де бакы көгөрүн, адыралыбас-хоорулбас кыл-дыр дайыңга бектегирген, дайының туттурганы, бедүүн солдат тыва оол мен.
 Мен афган, чечен да-йынында шаг-ла да дигез мээң келбеме-даа, дайын мээң болууша чурттап чо-руу.
 Галина МАСПЫК-ООЛ.

— Ужудукчуларның өг-бүлөзү ам он-даа артык бузу көвүдөр. Ам чүү боор, оолдар, тайбың үдө ажа-төдөн то каң тургай снай-пер, Чимит эштерин хө-рөткөн. Каткы-хөк муруку-үлөрдө ышкыш, катан эгил келгенге өөрзө командир эштерин улам-ла хөкүтүргөн.
 — Ыр-шоорүзү, танын-са-мыкыс чок дыңдабай-дыр!
 — Шына-ла. Че, чакан турдуар! — дээн соонда, Хунан-оол стол артында чин-ги конугу тура халаан. Ы-лаң Тывага өң-не тарап ие-терзон дегиниң деп кавка-ташкы Хунан-оол ам база хат-казыргы деп төе берген. Артык кижиле болган Окан кайын шыдаар, ол база буттары черге дээр-дөгөс бөөдөлөп чорушкан.
ШАҢЫ теккен улустун Шыа төмүң, оуттарынга олтургула алган.
 — Бис хуаагөтөвс куу-сеттин, ам ырмажып туру-рун. Алексей, Черыгорски өөрөңи алганмыс ужудук-чулар ырын бадыра каавыт! деп Хунан-оол Енаакты ылаалаан. Оору кезек үйчөк боданын озу, ырап эгелзег?
Чагытайым чалгып-чалгып, Савазыңкы кире-ле бээр... Улус чир-шөп дүшкөн. Окан арта-ла холдарын ору сарбак кылган:
 — Ол чүзү дээр силер, ужудукчулар ырмаң ырда дөмөгө. Арта-ла. «Чагытай-ым» деп чүзүл мөөн, оода-ла Чагытайын динзеге — дээр, Окан ашаан чөмөлөн. Енаак устун каттыржып турарың-даа херекке албайн, катал-ла. «Чагытайым» дээр, Чагытай деп шолга-даа чөккөн.
 Дайынчы даалганы ак сеткилдиг шугургу күсөт-көш, фронтдан амыр-менди өкө келген эштерине турас-каткан байырал Чимиттер-ини ийи өөрлө бичи бакы-ныга димиттелип тура хонган. Ылаңмайың-даа кан-чаар, улуг-даа, бичиң-даа дайынчың уржуу дөмөй. Хөвөгү черден чалгыны хо-лу адың кааптып болуруң, дайын чылдарының бир ырмаңында-ла ырап-ла ту-рар болгай. А тыва ужудук-чулар Енаак биле Хопуя улуг тылселеге боттарының улугу баа киргенерин ол. Кол-ла чүве — олар бакы-нарныч кан-кадык эеп кел-генер. Ону байыралайың чу-ну байырлар.
 Екатерина ТАНОВА.
 Тываын адардык чогаал-кымы, төөгү эртемнериниң калдыдамы.

«ШЫН» — ТЕЛЕ КӨРҮКЧҮЛЕРГЕ

Воскресенье

МАЙ 10 РНТ канал 8.00 «Васек Турбачев болгаш оон эштери», уран-чечен фильм. 9.30 Лотто-миллион.

9.35 Спортлото. 9.45 Лама сөзү. 10.00 МЕДЭЭЛЕР. 10.10 Орук демгелелдери эвес чүүлдер. 10.30 Догерези бажында барда. 11.10 Эртеги сылдас. 12.00 Тараачынар даңзылары. 12.30 «Иван Никитин — орус матрос», уран-чечен фильм. 14.05 Каткы-хөг панорамазы. 15.00 МЕДЭЭЛЕР. 15.20 «Кустонун командалык суг адаанга аян-чорукчу».

Понедельник

МАЙ 11 РНТ канал 8.00 «Трубагачтуу отралы чаалажып тур», уран-чечен фильм. 9.34 «Өдүрктөр уjurалдары», м/с. 10.00 МЕДЭЭЛЕР.

10.10 Хуу библиотека. 10.30 Эртеги почта. 11.10 «Каламбур». 11.45 Смак. 12.05 Угаанынбайлар. 12.55 «Солдат дугайында баллада», уран-чечен фильм. 14.25 Хоккей. Делегей чемпио-нады. 16.30 «Винни-Пухтун чаа ужура-ралдары», м/с. 16.55 «Чип биле Дейл дузалажып чорутулар». 17.25 Аян-чорукчулар клубу.

Вторник

МАЙ 12 РНТ канал 6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ-БИЛЕ. 9.00 МЕДЭЭЛЕР. 9.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 10.00 Каткы-хөг панорамазы. 10.50 Кадыкшыл. 11.30 Хуу библиотека. 11.30 Аялганы тып көрөм. 12.00 МЕДЭЭЛЕР. 12.15 «Калы» деп программа. 13.00 «Чүс чылдын халавы».

12-ги фильм. 13.55 Лариса Латынина «Хэрэженер дугайында төөгүдөр» деп программада. 14.25 Бут бөмбүүнүң доптучулары. 15.00 МЕДЭЭЛЕР. 15.20 «Оз чуртун илбичизи», м/с. 15.45 Мультифильм. 15.55 Аас-кежиктиг таварыла-га. 16.40 «Алдын Роза куй», т/с. 17.10 Он алды харга чедир... 17.30 Делегейни дескиндир. 18.00 МЕДЭЭЛЕР. 18.20 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 19.00 Агаар. 19.05 УЖУРАЖЫЛГА ШАГЫ

среда

МАЙ 13 РНТ канал 6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ-БИЛЕ. 9.00 МЕДЭЭЛЕР. 9.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 10.00 ТЕМА. 10.45 Дирек амгытатар ай-маа. 11.25 Джентльмен-шоу. 12.00 МЕДЭЭЛЕР. 12.15 «Калы» деп программа. 13.00 «Чүс чылдын халавы».

13-кү фильм. 13.55 Мультифильм. 14.10 Хоккей. Делегей чемпио-нады. 15.00 МЕДЭЭЛЕР. 15.20 «Оз чуртун илбичизи», м/с. 15.45 Тергилни оянуктар. 16.10 Джунглини кыйгызы. 16.40 «Алдын Розаның куй», т/с. 17.10 Он алды харга чедир... 17.30 Делегейни дескиндир. 18.00 МЕДЭЭЛЕР. 18.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 18.55 УЖУРАЖЫЛГА ШАГЫ. 19.20 Хоккей. Делегей чемпио-нады. 20.45 «Тамчыктыг удунар».

Четверг

МАЙ 14 РНТ канал 6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ-БИЛЕ. 9.00 МЕДЭЭЛЕР. 9.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 10.00 КИЖИ БОЛГАШ ХОСИ-ЛУ. 10.35 Догерези бажында бар-да. 11.15 Хуу библиотека. 11.25 Чыпачыг дирек амгы-таннар. 12.00 МЕДЭЭЛЕР.

14-кү фильм. 14.10 Хоккей. Делегей чемпио-нады. 15.00 МЕДЭЭЛЕР. 15.20 «Оз чуртун илбичизи», м/с. 15.45 Тергилни оянуктар. 16.10 Джунглини кыйгызы. 16.40 «Алдын Розаның куй», т/с. 17.10 Он алды харга чедир... 17.30 Делегейни дескиндир. 18.00 МЕДЭЭЛЕР. 18.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 18.55 УЖУРАЖЫЛГА ШАГЫ. 19.20 Хоккей. Делегей чемпио-нады. 20.45 «Тамчыктыг удунар».

Пятница

МАЙ 15 РНТ канал 6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ-БИЛЕ. 9.00 МЕДЭЭЛЕР. 9.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 10.05 Аян-чорукчулар клубу. 10.55 Смак. 11.15 Хуу библиотека. 11.25 Ойна-ла, гармонь. 12.00 МЕДЭЭЛЕР. 12.10 «Калы».

15-кү фильм. 17.05 «Сезам кудумчу». 17.35 Делегейни дескиндир. 18.00 МЕДЭЭЛЕР. 18.13 Мультифильм. 18.30 «Салгал дамчаан бачыт», сериал. 19.15 Агаар. 19.20 Хоккей. Делегей чемпио-нады. 20.45 «Тамчыктыг удуно, мангал». 21.00 УЕ. 21.40 Хуулааманнар шөлу. 22.40 Уран-чечен фильм. 00.15 МЕДЭЭЛЕР.

21.50 Хоккей. 23.05 «Камгалал болгаш хы-лыш», 3-кү фильм. 00.30—00.55 МЕДЭЭЛЕР. «РОССИЯ» канал 7.00 Эртеги экспресс. 7.50 Ада-чуртка бараан бо-луп тур мен. 8.15 Оварымчалыг бол. 8.40 «Аншлаг» болгаш К». 9.35 Маски-шоу. 10.00 Боду режиссер. 10.25 Эртегиниң менди-зи-биле, чурт! 11.15 «Джунглини чажыт-тары», уруларга сериал. 12.10 Уруларга дамчыдылга. 13.05 Парламент шагы.

«РОССИЯ» канал 7.00 Эртеги экспресс. 7.50 Тараачының эртеги. 8.15 «Калы» деп сериал. 8.45 Маски-шоу. 9.15 Боду режиссер. 9.40 Өг-бүле—уйм. 10.10 Эртегиниң менди-зи-биле, чурт! 11.00 Шунту улус ыңча гж-жир. 11.30 «Чародей. Улуг улунуң чурту», т/с. 12.25 Музыкалыг чыпар. 14.00 МЕДЭЭЛЕР.

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

«ТЫВА» канал 18.25 Мультифильм. 18.35 Кичээлдер мурвунда болгаш соонла. 18.50 МЕДЭЭЛЕР. 19.00 ЭБС. 19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ. 19.40 Коллак. «РОССИЯ» канал 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.30 Тодаргай-биле. 20.45 «Санта-Барбара», т/с. 21.50 «Петербургтун чажыт-тары», т/с. 22.50 «Пса-фактор», т/с. 23.40 МЕДЭЭЛЕР. 00.10 Дежурный кезек. 00.25—01.19 Онуң оюну. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 10.00 БӨГҮН ЭРТЕН.

КИЖИ БОЛГАШ ХООИЛУ. 20.45 «Тамчыктыг удунар» чаштар! 21.00 УЕ. 21.40 «Буртугаар херек», фильм. 23.50 «Павароттлер болгаш өөрлери». 00.55—01.15 МЕДЭЭЛЕР. «РОССИЯ» канал 7.00 Мультифильм. 7.15 Отгун кел даан. 7.30 МЕДЭЭЛЕР. 8.00 Дежурный кезек. 8.15 Барашынарны — почта дамчыштыр. 8.20 Кадыкшыл. 8.30 Акшалар. 8.45 Графомаан. 11.30 «Петербургтун чажыт-тары», т/с. 12.30 «Маша өг-бүлө». 13.15 Шунту улус ыңча дж-жир. 13.45 Силерниң ынак аялга-нар. 14.00 МЕДЭЭЛЕР. 14.30 «Хүндүзэрим кижн», т/с. 15.30 «Бичи тоянчы», т/с. 15.55 «Арабелла...», т/с. 17.00 МЕДЭЭЛЕР. 17.30 Кноссорд. «ТЫВА» канал 17.55 Марш-бросок. 18.10 Рекампа. 18.20 Амгы болгаш келпир үе. 18.45 МЕДЭЭЛЕР.

«РОССИЯ» канал 00.35—02.20 «Хораның адык-киржи-1», төвлөр. «РОССИЯ» канал 7.00 Мультифильм. 7.15 Отгун кел даан. 7.30 МЕДЭЭЛЕР. 7.55 Тодаргай-биле. 8.10 Дежурный кезек. 8.25 Барашынарны—почта дам-чыштыр. 8.30 «Строй» көргүзөр. 8.40 Акшалар. 8.55 Православ шажын калеп-лары. 9.00 Уеянда. 9.30 Боду режиссер. 10.00 Уран-чечен фильмдер. 11.00 МЕДЭЭЛЕР. 11.15 Графомаан. 11.25 Кижн. 12.20 Шунту чажыт. 13.15 «Тафи», «Репортер», барымдаалыг фильмдер. 13.45 Силерниң ынак аялга-нар. 14.00 МЕДЭЭЛЕР. 14.30 «Хүндүзэрим кижн», т/с. 15.30 «Бичи тоянчы», т/с. 15.55 «Арабелла...», т/с. 17.00 МЕДЭЭЛЕР. 17.30 «Тафи», «Москва-дыр», барымдаалыг фильмдер. «ТЫВА» канал 17.45 Спортчу чүткүл.

14.00 МЕДЭЭЛЕР. 14.30 Ном саны. 14.50 «Хойлу болгаш ко-рум-чурм», т/с. 15.40 Хол бөмбүү. Делегей лыгазы дөш. 17.40 Спортчу программа. 18.40 Шунту чажыт. 19.40 Эрги квартира. 20.40 Силерниң ынак аял-гандар. 21.00 КӨРҮШ. 22.00 Орус лото. 22.40 Судал. 23.10 Урмас Отт Людмила Зыкина-биле. 00.10 Маргылдаа. 00.35 Н. Штурм биле А.

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

«ТЫВА» канал 18.25 Мультифильм. 18.35 Кичээлдер мурвунда болгаш соонла. 18.50 МЕДЭЭЛЕР. 19.00 ЭБС. 19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ. 19.40 Коллак. «РОССИЯ» канал 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.30 Тодаргай-биле. 20.45 «Санта-Барбара», т/с. 21.50 «Петербургтун чажыт-тары», т/с. 22.50 «Пса-фактор», т/с. 23.40 МЕДЭЭЛЕР. 00.10 Дежурный кезек. 00.25—01.19 Онуң оюну. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 10.00 БӨГҮН ЭРТЕН.

«РОССИЯ» канал 18.25 Мультифильм. 18.35 Кичээлдер мурвунда болгаш соонла. 18.50 МЕДЭЭЛЕР. 19.00 ЭБС. 19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ. 19.40 Коллак. «РОССИЯ» канал 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.30 Тодаргай-биле. 20.45 «Санта-Барбара», т/с. 21.50 «Петербургтун чажыт-тары», т/с. 22.50 «Пса-фактор», т/с. 23.40 МЕДЭЭЛЕР. 00.10 Дежурный кезек. 00.25—01.19 Онуң оюну. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 10.00 БӨГҮН ЭРТЕН.

«ТЫВА» канал 18.25 Мультифильм. 18.35 Кичээлдер мурвунда болгаш соонла. 18.50 МЕДЭЭЛЕР. 19.00 ЭБС. 19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ. 19.40 Коллак. «РОССИЯ» канал 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.30 Тодаргай-биле. 20.45 «Санта-Барбара», т/с. 21.50 «Петербургтун чажыт-тары», т/с. 22.50 «Пса-фактор», т/с. 23.40 МЕДЭЭЛЕР. 00.10 Дежурный кезек. 00.25—01.19 Онуң оюну. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 10.00 БӨГҮН ЭРТЕН.

«ТЫВА» канал 18.25 Мультифильм. 18.35 Кичээлдер мурвунда болгаш соонла. 18.50 МЕДЭЭЛЕР. 19.00 ЭБС. 19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ. 19.40 Коллак. «РОССИЯ» канал 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.30 Тодаргай-биле. 20.45 «Санта-Барбара», т/с. 21.50 «Петербургтун чажыт-тары», т/с. 22.50 «Пса-фактор», т/с. 23.40 МЕДЭЭЛЕР. 00.10 Дежурный кезек. 00.25—01.19 Онуң оюну. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 10.00 БӨГҮН ЭРТЕН.

Троицкий «НЮ» програм-мада. 01.30 Маргылдаа. 02.20 «Альфред», психолог-тук шпн. 04.15—04.28 Авточарыш. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 12.00 «Чымыштыг ажал-амай», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның планетага эеп келгени», м/с. 14.00 БӨГҮН ЭРТЕН. 14.10 Крымнал. 14.30 Телесюк. 15.00 «Зена — дайынчылар каддыны», т/с. 15.45 «От винта!».

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

«РОССИЯ» канал 14.30 «Валентин Юдашкин» мода бажының 10 чылы. 17.40 «Дүшкен корабльдер ортууку» музыкалыг фильм. 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 20.35 «Аншлаг» болгаш К». 21.35 «Айдын дүвө», шпн. 23.10 Дежурный кезек. 23.45 Туманында. 00.25—00.53 Антошу. ХАМААРЫШПАС ТВ канал 8.00 «Бистиг хоорайдан-келген оол», уран-чечен фильм. 13.30 «Сарбашкынарның пла-»

ЧАРЛАЛДАР ЛИЦЕЙГЕ ӨӨРЕНИРИ-БИЛЕ
ДУГАН-ӨРГЭЭ
ТУДУУНЧЕ КИИРИШТИРЕР АЧЫ-БУЯН АГАР САНЫ
Централизованная буддийская религиозная организация УКУЛРТ ТУВАКРЕДИТБАНК
Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 667000
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың Чаа болгаш «Шын» солун редакциязынын коллективни
Кол редакторунун хүдээлелин күөселни турар Виктор КАРА-САЛ
РЕДАКЦИЯНЫН КОЛЛЕКЦИЯЗЫ: Бустугур САГ (харым-салгалыг секретары) Араачор ОНСАР (килдес редактору), Адыгжы Саая (килдес редактору).
РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3 43 34; код редакторунун ордалкчызы — 3 33 91; секретарыч — 3 26 82.
КВЛЛИСТЕР: Чажактын ажыл чоруулгазы-биле харылаа тузар килас — 3 34 98, мезелер элбаны — 3 39 15. Бухгалтерия — 3 41 16.
Агар саньмыс: № 40703810400000010000 КБ «Тувакредит», ИНН — 1701008465; корр сч 30102810200000000729 БИК 04304729.
Солун иседелде 3 катар увер — Хемчээли 2 парламал ама. Тиражы 7036. Чагын № 81.
Хөгжүм каастангалзынга «Хүн-Хүртү» бөлүү дузалашкан.
ЧАА ШИИ МАЙ 15, 16 ХУННЕРИНДЕ 18 ШАКТА болур.
«ЭГИЛ, ЭЖИМ, ЭГИЛ!»
Алексей ООРЖАК, Хертек ШИРИИН-ООЛ.
Тыва улустун игил дугайында тоолчуртуг чугааларыга болгаш А. ДАРЖАЙНЫН «Игил ызы» деп шүдүглединге үндөзилеп бижээш тургускан ИИИ КЕЗЕКТИГ ШИИ
Тургускан режиссеру Алексей ООРЖАК ТР-нин алдарлыг ажылдакчызы Чурукчузу Валерий ШУЛЬГА, ТР-нин алдарлыг чурукчузу.
Балетмейстери Орлан МОНГУШ. Үн режиссеру Евгений ЕРОХИН.
ШЫН СОЛУН ДАМЧЫШТЫР
Бисти чырык чер кырынга кижизидип өстүрүп каан ынак ачавыс Ады-оол Иргитович Чырагды сөөлүгү орукче үдөжил, бистин кайкыдыланысты үдөжил, моральдыг болгаш материалдыг дузаны чедирген Бай-Тайга кожуунац ИХК-ге, кожуунац культура килдизинге, республика типографиязынга, ырак-чоок терелдеривиске, Бай-Тал сумузунга, ачавыстың эш-өөрүнге четтиргенивисти илерелди, черге чедир могойин тун бас.
Өөңү ишти, уругларынды.
Тыва Республиканың Дээди Хуралы оок мурвунда Дээди Хуралдык депутаттыг турган «Тывасолбан» соонла хөгжүд-де коммерциялыг банкының баштаар чериниң даргазы Кошкар-оол Доржуевич Ондарга оок ачаам — Доржу Самбичин ОНДАРШЫН мезээни-биле холбаштыр ханы кайкыдылды илерелди тур.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 667000
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың Чаа болгаш «Шын» солун редакциязынын коллективни
Кол редакторунун хүдээлелин күөселни турар Виктор КАРА-САЛ
РЕДАКЦИЯНЫН КОЛЛЕКЦИЯЗЫ: Бустугур САГ (харым-салгалыг секретары) Араачор ОНСАР (килдес редактору), Адыгжы Саая (килдес редактору).
РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3 43 34; код редакторунун ордалкчызы — 3 33 91; секретарыч — 3 26 82.
КВЛЛИСТЕР: Чажактын ажыл чоруулгазы-биле харылаа тузар килас — 3 34 98, мезелер элбаны — 3 39 15. Бухгалтерия — 3 41 16.
Агар саньмыс: № 40703810400000010000 КБ «Тувакредит», ИНН — 1701008465; корр сч 30102810200000000729 БИК 04304729.
Солун иседелде 3 катар увер — Хемчээли 2 парламал ама. Тиражы 7036. Чагын № 81.
Хөгжүм каастангалзынга «Хүн-Хүртү» бөлүү дузалашкан.
ЧАА ШИИ МАЙ 15, 16 ХУННЕРИНДЕ 18 ШАКТА болур.
«ЭГИЛ, ЭЖИМ, ЭГИЛ!»
Алексей ООРЖАК, Хертек ШИРИИН-ООЛ.
Тыва улустун игил дугайында тоолчуртуг чугааларыга болгаш А. ДАРЖАЙНЫН «Игил ызы» деп шүдүглединге үндөзилеп бижээш тургускан ИИИ КЕЗЕКТИГ ШИИ
Тургускан режиссеру Алексей ООРЖАК ТР-нин алдарлыг ажылдакчызы Чурукчузу Валерий ШУЛЬГА, ТР-нин алдарлыг чурукчузу.
Балетмейстери Орлан МОНГУШ. Үн режиссеру Евгений ЕРОХИН.
ШЫН СОЛУН ДАМЧЫШТЫР
Бисти чырык чер кырынга кижизидип өстүрүп каан ынак ачавыс Ады-оол Иргитович Чырагды сөөлүгү орукче үдөжил, бистин кайкыдыланысты үдөжил, моральдыг болгаш материалдыг дузаны чедирген Бай-Тайга кожуунац ИХК-ге, кожуунац культура килдизинге, республика типографиязынга, ырак-чоок терелдеривиске, Бай-Тал сумузунга, ачавыстың эш-өөрүнге четтиргенивисти илерелди, черге чедир могойин тун бас.
Өөңү ишти, уругларынды.
Тыва Республиканың Дээди Хуралы оок мурвунда Дээди Хуралдык депутаттыг турган «Тывасолбан» соонла хөгжүд-де коммерциялыг банкының баштаар чериниң даргазы Кошкар-оол Доржуевич Ондарга оок ачаам — Доржу Самбичин ОНДАРШЫН мезээни-биле холбаштыр ханы кайкыдылды илерелди тур.